

Utredning kring förutsättningar att bilda ett naturreservat vid Friluftsgården i Vaggeryd

Ansvarig förvaltning: Kommunledningskontoret
Ansvarig tjänsteman: Miljö- och hållbarhetsstrateg

Innehåll

Innehåll	2
Inledning	3
Allmän information om att bilda ett naturreservat	3
Koppling till mål och styrdokument.....	7
Information om Friluftsgården i Vaggeryd	11
Andra aspekter att väga in vid ett beslut	17

Inledning

Uppdraget var att utreda förutsättningarna för att bilda ett naturreservat vid Friluftsgården i Vaggeryd. I utredningen presenteras juridiska förutsättningar för olika skyddsformer av natur samt de specifika förutsättningarna för just Friluftsgården i Vaggeryd. Utredningen är upplagd på så sätt att metoden ska kunna användas för att undersöka förutsättningar att bilda ett kommunalt naturreservat även på andra platser.

Allmän information om att bilda ett naturreservat

Bakgrund

I augusti 2016 inkom en motion (S) med förslaget att Friluftsgården, Bäckalyckan och Grönelund föreslås bli kommunala naturreservat och att kommunledningskontoret får i uppdrag att utreda förutsättningarna för att inrätta naturreservat för friluftssändamål (KS 2016/166). Kommunledningskontoret utredde frågan och KSAU beslutade i januari 2018 att Bäckalyckan skyddas genom att fortsatt finnas med i kommunens grönplan och översiktsplan som ett område som ska bevaras och att områdena Grönelund och Friluftsgården ska skyddas genom ett naturvårdsavtal och fortsatt finnas med i kommunens grönplan och översiktsplan.

Det vidare arbetet med att avgränsa området och ha dialog med berörda föreningar skulle vidtas av kommunstyrelsens presidium. Arbetet stannade därefter av och i januari 2023 gav kommunstyrelsens arbetsutskott kommunledningskontoret i uppdrag att utreda förutsättningarna för att bilda ett friluftsrervat vid Friluftsgården i Vaggeryd (KS 2023/030.) I uppdrag finns det inte fastställt hur området vid Friluftsgården ska avgränsas. I utredningen har därför det område som markerats i förslag till ny översiktsplan används som utgångspunkt. Det område inrymmer värdefull naturmark, kulturvärden samt spår som nyttjas av VSOK.

Olika skyddsformer av natur

Det finns olika typer av skydd för naturområden i Sverige. Nedan följer en kort beskrivning av de vanligaste skyddsformerna och varför de inte är aktuella i det aktuella fallet vid Friluftsgården.

Nationalpark

Den starkaste skyddsformen är nationalpark vilket det finns 30 stycken av i Sverige. Det ges bara till de finaste och mest värdefulla områdena i det svenska landskapet. Det är riksdagen som beslutar om bildandet av en nationalpark. Kommunen kan själva inte bilda en nationalpark och området vid Friluftsgården i Vaggeryd uppfyller inte de kvalitéer som ställs på en nationalpark.

Natura 2000

Natura 2000 områden är ett nätverk av skyddade områden i hela EU och består av värdefulla naturområden med arter eller naturtyper som i ett europeiskt perspektiv betraktas som särskilt värdefulla. Det är Länsstyrelsen som ansvarar för att ta fram förslag på nya Natura 2000-områden. Därefter granskar Naturvårdsverket urvalet och föreslår områden till regeringen. Kommunen kan själva inte bilda ett Natura 2000 område och området vid Friluftsgården i Vaggeryd uppfyller inte värdefulla naturområden som ställs på ett Natura 2000-område. Syftet med ett Natura 2000 område är att skydda naturen och huvudsyftet med att skydda Friluftsgården är att utveckla och skydda området för friluftsliv.

Biotopskyddsområde

Biotopskyddsområde är en skyddsform som kan användas för små mark- och vattenområden, så kallade biotoper. Biotopskyddsområden skiljer sig från naturreservat genom att det är ett antal namngivna biotoper som får skyddas som biotopskyddsområde. Det finns sju biotoper som är skyddade i hela landet.

- Allé
- Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark
- Odlingsröse i jordbruksmark
- Pilevall
- Småvatten och våtmark i jordbruksmark
- Stenmur i jordbruksmark
- Åkerholm

Det går inte att skydda området vid Friluftsgården som ett biotopskyddsområde eftersom det endast är avgränsade objekt som skyddas.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett avtal för att skydda och utveckla miljön och naturen. Markägaren och en kommun kan komma överens om en ekonomisk ersättning mot att markägaren avstår från exempelvis skogsbruk. Om ett område ska skyddas för att gynna friluftslivet går det inte att använda sig av ett naturvårdsavtal.

Naturreservat

I Sverige och i många andra länder är naturreservat det vanligaste sättet att långsiktigt skydda värdefull natur från exploatering. Naturreservat är en stark skyddsform som kan bildas av både länsstyrelser och kommuner. Syftet med att bilda ett naturreservat kan vara att skydda värdefull natur eller sällsynta arter men det kan även vara att säkra tillgång till attraktiva områden för rekreation, friluftsliv, fågelskådning och andra naturupplevelser. Enligt Regeringens proposition till miljöbalken 1997/98:45 bör skydd finnas för både "närområden" vid större tätorter och områden på längre avstånd från större tätorter. Vill kommunen formellt skydda området vid Friluftsgården är det bildande av ett naturreservat som är aktuellt.

Lagstiftning kring ett naturreservat

Bilda ett naturreservat

Att bilda ett naturreservat styrs av miljöbalken 7 kapitlet 4-8 §§.

I 4§ står att ett naturreservat kan bildas av länsstyrelsen eller kommunen där syftet kan vara att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet.

I 6§ anges att om det behövs för att tillgodose syftet med ett naturreservat, får kommunen besluta om åtgärder inom området såsom att det anläggs vägar, parkeringsplatser vandringsleder sanitära anläggningar eller liknande anordningar samt att det får utföras gallring, röjning, slåtter, plantering och liknande åtgärder.

I Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken framgår av 3§ att kommunen ska fastställa en skötselplan för ett naturreservats långsiktiga vård.

Upphäva ett naturreservat

Enligt 7 § i 7 kapitlet miljöbalken får länsstyrelsen eller kommunen helt eller delvis upphäva ett beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§ miljöbalken om det finns synnerliga skäl. Avsikten med ett beslut om inrättande av naturreservat skall vara att skapa ett definitivt skydd. Endast undantagsvis skall avsteg från skyddet kunna göras.

Dispensansökan i ett naturreservat

Enligt 7 kapitlet 7 § miljöbalken får Länsstyrelsen eller kommunen få meddela dispens från föreskrifter som den har meddelat för ett naturreservat, om det finns särskilda skäl.

Föreskrifter i ett naturreservat

Enligt 7 kapitlet 30§ miljöbalken får Länsstyrelsen eller kommunen meddela föreskrifter om rätten att färdas och vistas i ett område som skyddas som ett naturreservat.

Skötselplan för ett naturreservat

Enligt 3 § i Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken ska Länsstyrelsen eller kommunen fastställa en skötselplan för ett naturreservats långsiktiga vård. En skötselplan ska ingå i varje beslut om bildande av ett naturreservat. Skötselplanen ska beskriva de åtgärder som behöver vidtas i området för att syftet med naturreservatet ska kunna uppnås och tillgodoses.

Processen att bilda ett naturreservat

Naturvårdsverket har en vägledning kring processen hur man bildar ett naturreservat. [Process att bilda naturreservat \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se/process-att-bilda-naturreservat)

Steg 1 – Planera för blivande naturreservat

Vid planeringen av ett naturreservat ska först ett område väljas. Syftet med naturreservatet avgör vilket område som är aktuellt, om syftet är att t ex skydda en viss naturtyp eller att gynna friluftslivet. Det blivande naturreservatet ska beskrivas och avgränsas på ett enhetligt och genomtänkt sätt. Hänsyn bör t ex tas till fastighetsgränser, naturliga avgränsningar såsom vägar och vattendrag samt kvalitéer man vill skydda, t ex spår, leder eller naturtyper.

I planeringssteg 1 bör det även ses över vilket underlagsmaterial som finns och vad som saknas. Det kan t ex vara olika inventeringar, skogsbruksplaner, befintliga skydd eller biotoper, leder eller andra anordningar. I planeringsstadiet är det även viktigt att frågor om parkeringar och tillfartsvägar hanteras.

Steg 2 – Förberedelse inför beslut

I steg 2 hanteras förberedelsearbetet inför beslut. Frågor om markåtkomst och markåtkomstbidrag ska redas ut likaså ska en fastighetsutredning göras. Det är viktigt att alla berörda får vara delaktiga i processen och en samrådshandling ska tas fram. Kommunen behöver inte äga all mark som ingår i ett naturreservat men behöver ha avtal med berörda markägare vars mark ingår i naturreservatet.

Steg 3 – Frågor om ersättning

Om kommunen själv inte är markägare kan fastighetsägare och andra sakägare i samband med beslut om bildande av naturreservat ha rätt till ersättning. Naturreservatets föreskrifter ger fastighetsägaren rätt till intrångsersättning under vissa förutsättningar (se 31 kapitlet miljöbalken). Ett alternativ till intrångsersättning är att kommunen köper den aktuella marken.

Steg 4 – Beslut om att bilda naturreservat

Kommunen ska ta fram ett förslag till beslut att bilda ett naturreservat. Det finns tre grundläggande delar som genomsyrar hela arbetet:

Syfte

- Vilket är syftet med reservatet och hur ska det uppnås?

Syftet med ett naturreservat ska formuleras noga eftersom syftet är utgångspunkten för de föreskrifter om inskränkningar som sker i pågående markanvändning. Enligt miljöbalken kan ett syfte med ett naturreservat till exempel vara att bevara biologisk mångfald, tillgodose behov av områden för friluftsliv eller skydda värdefulla naturmiljöer.

Föreskrifter

- Vilka föreskrifter behövs för att syftet ska uppnås?

Föreskrifter behövs för att säkerställa att syftet med naturreservatet kan uppnås. Föreskrifterna ska vara tydligt formulerade och får inte vara strängare skrivna än vad som är nödvändigt.

Skötselplan

- Vilken förvaltning och skötsel krävs för att syftet ska uppnås?

Skötselplanen ska beskriva de åtgärder som behöver utföras i området för att naturreservatet ska kunna uppnå sitt syfte. Naturreservatet kan delas in i olika skötselområden där olika skötsel sker på olika platser. Exempel på skötselåtgärder kan vara slåtter av äng, röjning av gran eller uppsättning av informationstavla.

Steg 5 – Efter beslut

Efter att kommunfullmäktige fattat ett beslut om att bilda ett naturreservat ska underrättelse till berörda ske. Det finns även en möjlighet att överklaga beslutet. När beslutet har vunnit laga kraft ska kommunen enligt 38 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m m se till att området mäts och kartläggs. Naturreservatets gränser ska markeras fysiskt och området ska skyltas. Därefter ska området lämnas till förvaltaren för skötsel och förvaltning av naturreservatet. I Vaggeryds kommun är det tekniska kontoret som ansvarar för skötsel av naturreservat.

Koppling till mål och styrdokument

Agenda 2030

Långsiktigt skydd av natur är viktigt för att bevara världens natur- och kulturarv och för att ta tillvara grundläggande värden som rent vatten och ren luft. Av Agenda 2030:s 17 globala hållbarhetsmål skulle ett bildande av ett naturreservat stärka mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 11 Hållbara städer och samhällen samt mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Sveriges miljömål

Sveriges miljömålssystem består av 16 miljö kvalitetsmål. Skydd av natur är delmål i dessa 5 miljö kvalitetsmål som berör Vaggeryds kommun:

- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv

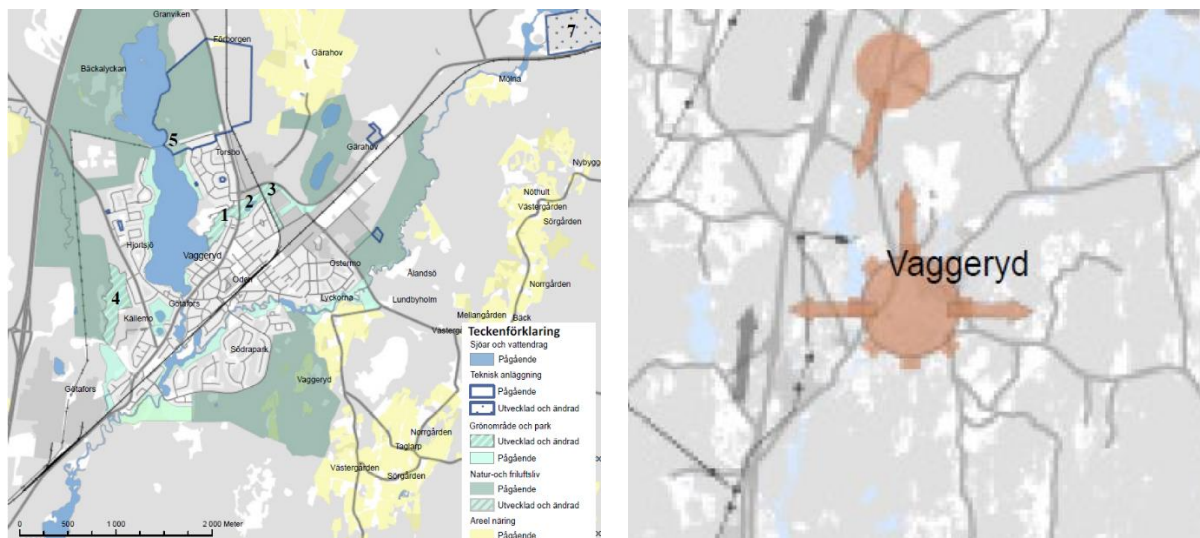
Friluftspolitiska mål

År 2012 fastställdes tio friluftspolitiska mål i Sverige. De friluftspolitiska mål som berör skyddad natur är:

- Tillgänglig natur för alla
- Allemansrätten
- Tillgång till natur och friluftsliv
- Attraktiv tätortsnära natur
- Skyddade områden som resurs för friluftslivet

Översiktsplan

I förslag till nya översiktsplan pekas det aktuella området vid Friluftsgården ut som ett område med pågående natur- och friluftsliv, se figur 1. I förslaget till ny översiktsplan finns det ingen utvecklingsriktning för bebyggelse utpekad söderut, utan bebyggelseutvecklingen förväntas ske öster, norr och väster ut, se figur 2.

Figur 1 till vänster visar att området kring Friluftsgården är utpekade som pågående område för natur- och friluftsliv. Figur 2 till höger visar de planerade utvecklingsinriktningarna för bostäder kring Vaggeryds tätort.

I förslag till nya översiktsplan har det planerats för ca 3 000 nya bostäder i Vaggeryds kommun. I Vaggeryds tätort pekas 7 nya bostadsområden ut och vid 4 av områdena har planläggningen inte påbörjats.

I förslaget till ny översiktsplan finns följande riktlinjer och ställningstagande för friluftsliv:

- Vaggeryds kommun ska värna om alla, av översiktsplanen, utpekade tätortsnära rekreations- och friluftsområden. Detta för att bevara kommunens gröna och blå kvaliteter och främja en god folkhälsa för kommunens invånare.
- Prioriterade tätortsnära friluftsområden är Grönelund, Bäckalyckan och Friluftsgården. Dessa områden är tillgängliga för alla invånare och anpassningar görs för dem med kognitiva och/eller fysiska funktionsvariation

Översiktsplanen är inget juridiskt bindande dokument så att ett område är utpekade som ett område för natur- och friluftsliv innebär inget formellt skydd av områden. Översiktsplanen är dock vägledande och är visar kommunfullmäktiges vilja för mark- och vattenanvändningen i specifika områden.

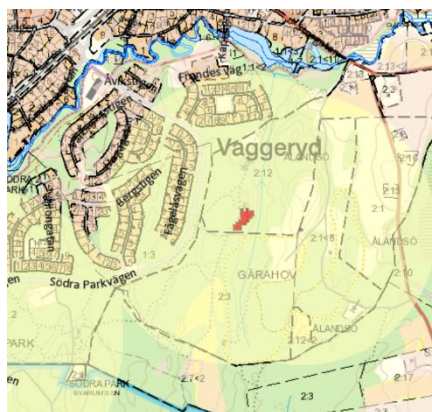
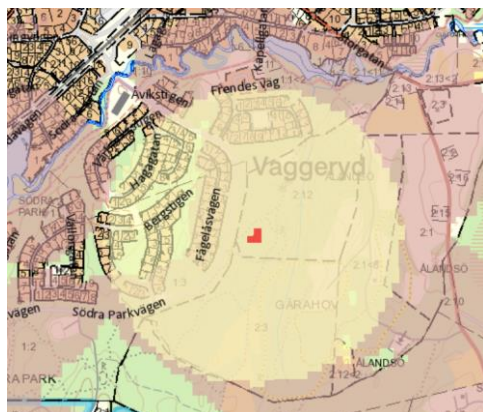
Grönstrukturplan

I Vaggeryds kommuns grönstrukturplan som är godkänd av kommunfullmäktige i juni 2020 finns det kartlagt och beskrivet olika områden i kommunen utifrån grönstruktur och ekosystemtjänster. För området kring Friluftsgården är det främst lövskogens infrastruktur, gräsmarkernas infrastruktur samt friluftslivets värden som är aktuella.

Lövskogens och gräsmarkernas infrastruktur

För lövskog och gräsmarker har det kartlagts områden med värdekärnor, värdenätverk och stödhabitat (Underlagsrapport 7 Ekologiska samband). En värdekärna är ett område som hyser extra stora naturvärden som har extra stor betydelse för växter och djur. Med en radie från värdekärnan finns ett 500 meter stort område som kallas värdenätverk. Värdenätverket är viktiga områden för att arter i värdekärnan ska kunna sprida sig till andra värdekärnor och på så sätt stärka området och dess arter. Stödhabitat är andra områden av samma naturtyp som skulle kunna fungera som spridningsvägar för djur och växter.

Området vid Friluftsgården hyser en mindre värdekärna för lövskogen samt en mindre värdekärna för gräsmarkerna, se figur 3 och 4 nedan.

Figur 3 till vänster visar värdekärna och värdenätverk för lövskogen. Figur 4 till höger visar värdekärna och värdenätverk för gräsmarker.

Området kring Friluftsgården omfattas också av två utvecklingsförslag i grönsstrukturplanen. Det är:

1. Upprätthålla öppna gräsmarker vid Friluftsgården.
2. Fortsätt utveckla Höga Bränna lövskogsområde

Friluftslivets värden

I grönsstrukturplanen har även områden för friluftslivet kartlagts och klassificerats (Underlagsrapport 4 Friluftslivet). Friluftsgården i Vaggeryd var ett av de områden som tilldelades klass A mycket viktiga områden. De värderingskriterier som användes var bland annat brukarfrekvens, upplevelsekvallitéer, anläggningar, storlek, ljudmiljö, tillgänglighet och framkomlighet. Alla kriterier hittas i bilaga 1 till Grönsstrukturplanens underlagsrapport 4.

Sociotopinventering

I grönsstrukturplanen gjordes även en medborgarenkät kring ”Min gröna plats” (Underlagsrapport 1 Medborgardialog) där invånare på en karta fick markera en grön plats de uppskattade. I Vaggeryds tätort hamnade merparten av de gröna platserna i området vid Friluftsgården samt vid Hjortsjöbadet.

I grönsstrukturplanens underlagsrapport 2 Sociotopinventering har olika sociotoper kartlagts i kommunen. En sociotop är en plats för människors aktiviteter och upplevelser i grönsstrukturen. Friluftsgården och dess närområde har fått högsta klass i alla de fem kartlagda sociotoperna närhet (hur lätt det är att ta sig till området), tillgänglighet (hur lätt det är att ta sig runt i området), sociala interaktioner, rörelse och interaktion samt sinnlig upplevelse. Behovet av att kunna mötas i gröna områden märktes bland annat under coronapandemin då allt fler sökte sig till tätortsnära grönområden för möten, rekreation och motion.

Miljöprogram

Vaggeryds kommuns miljöprogram för 2022-2025 är beslutat av kommunfullmäktige 2021-11-29. Miljöprogrammet innehåller mål och strategier för hur Vaggeryds kommun ska bidra till att uppnå de globala hållbarhetsmålen och de nationella miljömålen.

Under området Hållbara gröna och blå miljöer är det främst dessa mål och strategier som berör ett bildande av ett naturreservat:

Strategi 1: Utpekade gröna stråk för lövskogen, gräsmarkerna, våtmarkerna samt vatten prioriteras i samhällsplaneringen för att öka landskapets förmåga att leverera ekosystemtjänster. Värdefulla våtmarkerna (klass 1 och 2) bör undantas från exploatering.

Strategi 5: Kommunen ska ha tätortsnära områden som är tillgängliga för alla samt verka för en attraktiv tätortsnära natur. Kommunen ska värna om och stärka de befintliga vandringslederna.

Mål 2: På sikt ska andelen löv- och tallskog öka i kommunens tätortsnära skogar och vid samhällsviktiga verksamheter utifrån markens förutsättningar.

Mål 3: Kommunen ska bedriva ett hållbart skogsbruk med fokus på uthållig virkesproduktion, miljöhänsyn och sociala intressen.

Mål 9: Vi ska stärka och gynna miljöer för vilda pollinatörer.

Mål 10: Den biologiska mångfalden, gröna infrastrukturen och ekosystemtjänsterna ska stärkas och etableringen av landlevande invasiva arter ska motverkas.

Mål 11: Kunskapen om allemansrätten ska öka hos våra invånare.

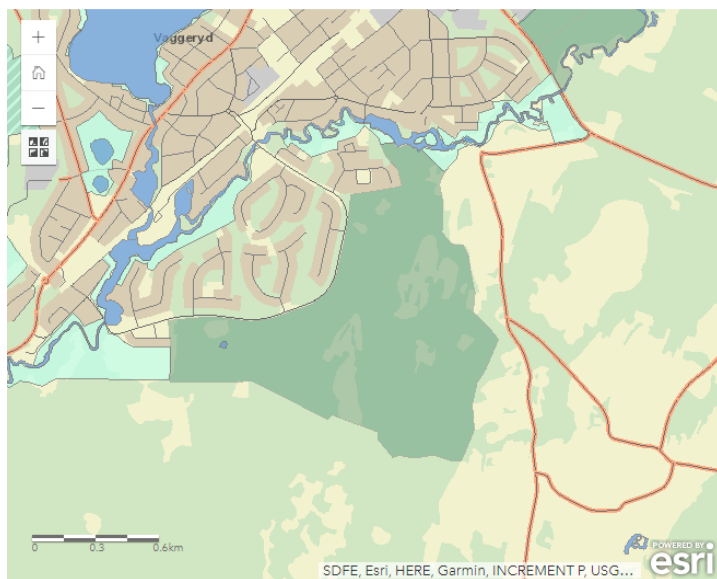
Till dessa mål och strategier finns även beslutade åtgärder som ska genomföras för att få en god måluppfyllelse. I miljöprogrammet finns en konkret åtgärd koppla till att bilda ett naturreservat som heter "Skydda tätortsnära friluftsområden". De tätortsnära friluftsområden som avses är Friluftsgården och Bäckalyckan i Vaggeryd samt Grönelund i Skillingaryd.

Information om Friluftsgården i Vaggeryd

Beskrivning av området vid Friluftsgården

Avgränsning av området

I uppdrag är det inte angett hur området vid Friluftsgården ska avgränsas. Områdets avgränsning är inte tydlig och olika tolkningar kan göras av olika personer. I utredningen har ett större område tagits in, samma område som används i förslag till ny översiktsplan, se figur 5 nedan.

Figur 5. I förslag till ny översiktsplan pekat det mörkgröna området ut som ett naturområde som ska sparas långsiktigt och utvecklas ur friluftssynpunkt.

Geologi

I området vid Friluftsgården möts två berggrundsplattor som delar södra Sverige i en östlig och en västlig del. Trycket mellan dessa plattor gör att det blir höjder och branter i landskapet. Trycket mellan plattorna gör att bergarten blir spröd och grusig. Denna grusiga bergart kallas Vaggerydssyenit. Berggrunden påverkar floran som växer i området.

Naturvärden

Området kring Friluftsgården har en varierande naturtyp. Här finns både barrskog och lövskog samt stora, grova lövträd som är klassade som skyddsvärda träd. De öppna gräsmarker är kuperade och hyser en artrik flora. De torrare gräsmarkerna med berg i dagen varierar med blötare partier, både med sumpskog och kärr. I den norra delen finns området Höga bränna där det planterats ek.

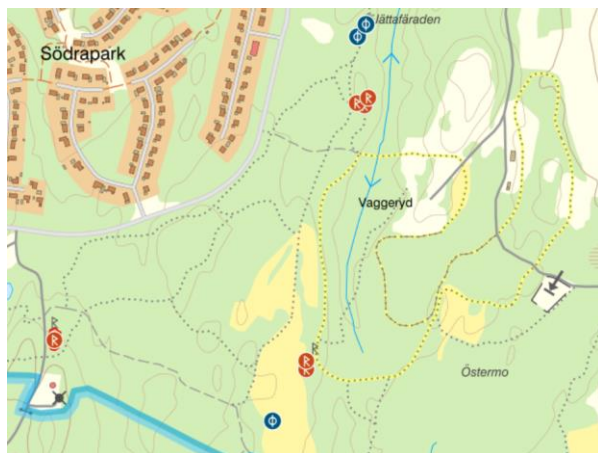
Enligt Artportalen finns följande arter noterade inom området som förekommer på rödlistan (en lista med bedömningar av vilka arter som håller på att dö ut): slätterfibbla (NT – nära hotad), vanlig backsippa (VU – sårbar), slättergubbe (VU – sårbar) och ask (EN – starkt hotad). I den norra delen av området finns två nyckelbiotoper, en lövsumpskog och en naturlig bäck. I övrigt finns det även många olika fågelarter inrapporterade.

I en naturvärdesinventering som genomfördes 2011 konstateras att markerna kring Friluftsgården har höga naturvärden, särskilt kopplat till odlingsmarken med en rik artflora. I området påträffades bland annat backsippa, brudbröd och solvända. Till naturvärdesinventeringen följde en skötselplan för området vilket har följts av kommunen.

I kommunens skogsbruksplan finns merparten av skogsområdena avsatta som skog för tätortsnära utveckling eller rekreation. Enstaka områden är avsatta för produktionsskog.

Kulturvärden

Hos Riksantikvarieämbetet finns det 5 stycken kulturhistoriska lämningar registrerade, se figur 6. I den norra delen av området finns två övriga kulturlämningar, "Naturföremål/-bildning med bruk, tradition eller namn". Lite längre söder ut finns tre kulturlämningar i form av två stensättningar och en grav. I de södra delarna finns det ytterligare en stenkreis och en stensättning. I den västra delen, nära vattentornet finns det ett gravfält.

Figur 6. Figuren visar de 5 kulturhistoriska lämningarna som finns registrerade i området vid Friluftsgården.

Förutom dessa kulturlämningar som är registrerade hos riksantikvarieämbete finns det i den norra delen av område en byggnad som kallas för sommarlagård. En sommarlada är en enklare lagård som byggdes närmast hagarna där djuren betade då det var för långt att ta hem korna för mjölkning.

I de centrala delarna av området vid ängarna finns en gammal husgrund som kalla "Sventas" efter namnet på den person som senast bodde i huset. Förutom husgrunden finns det också kvar en körbro till lagården samt ett flaggstångsfundament.

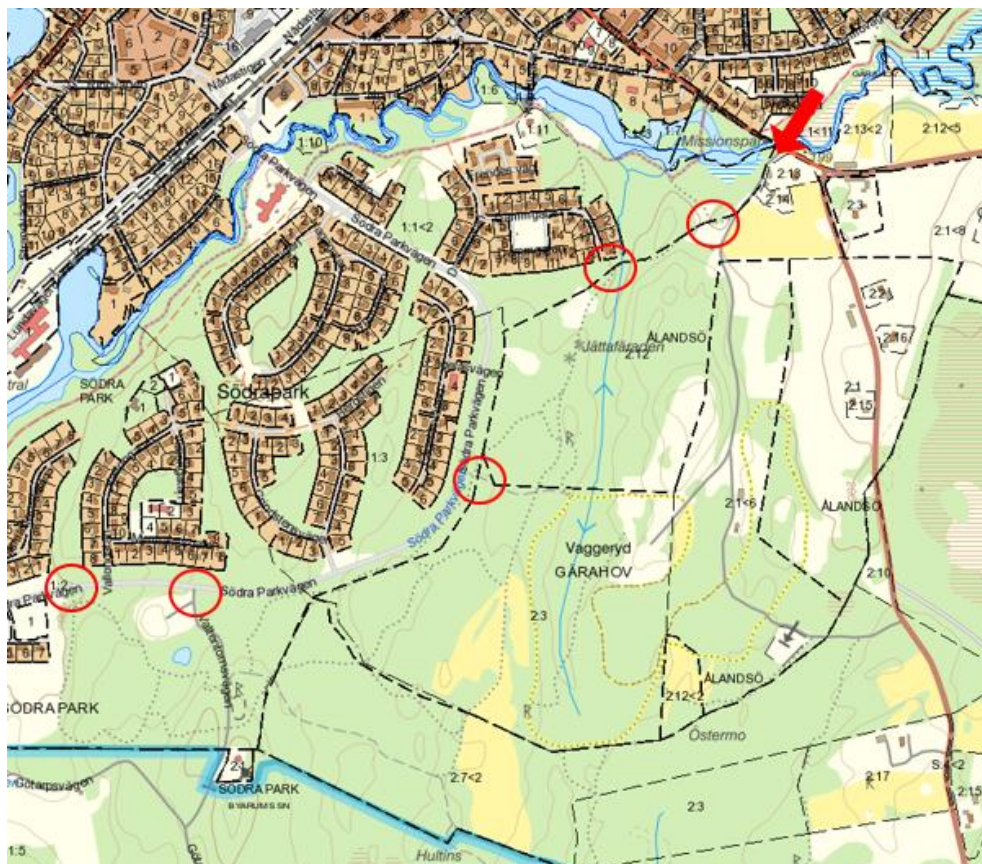
I närheten av Friluftsgården finns ett konstverk som föreställer en jätte som enligt sägnen har gjort spår i marken längs en av stigarna.

Figur 7. Bilden till vänster visar sommarladan, bilden i mitten konstverket Jättfäraden och bilden till höger torpgrunden.

Transporter

I den norra delen av området finns en asfalterad infartsväg till Friluftsgården från Storgatan, se röd pil i figur 8 nedan. Vägen är enskild väg och det är kultur- och fritidsnämnden som ansvarar för skötsel av vägen. Vid Friluftsgården finns en stor grusparkering men plats för många bilar samt möjlighet för buss att parkera och vända. Det saknas en separat cykelväg till området, men det går att ta sig med cykel på den asfalterade bilvägen. Det går också att ansluta via cykel eller gång på motionsspåren från Södraparksvägen, se röda cirklar i figur 8 nedan. Det saknas cykelparkering i området.

Figur 8 visar en karta över området vid Friluftsgården där den röda pilen visar infartsvägen och de röda cirkarna visar platser där det går att nå området med cykel eller gång.

Nyttjande av området vid Friluftsgården

Friluftsliv

Området vid Friluftsgården används förutom av föreningarna VSOK och BSK Vaggeryd till stor del av allmänheten. De elljusspår och övriga motionsspår som finns i området används av invånare för promenad och löpning. Vintertid drar VSOK upp skidspår om vädret tillåter som alla invånare kan nyttja. Det finns en pulkapacka med elljusbelysning under vintertid vilket nyttjas av många barnfamiljer och ungdomar. Bakom klubbstugan finns det en fotbollsplan. I området är det även folk som rider. I närheten av klubbstugan finns en grillplats.

I Vaggeryds tätort finns det UV-scouter från både Betelkyrkan och Equmeniakyrkan som nyttjar området för scoutträffar. Båda scoutkårenas nyttjar från området vid Friluftsgården vid pulkaåkning och enstaka tillfällen för annan aktivitet.

Hjortsjöskolans högstadium nyttjar området för orientering vid en heldag per år. Det är en fördel att det redan finns färdiga orienteringskartor att nyttja. Avståndet till Friluftsgården gör att området endast nyttjas en begränsad tid av skolan. Skulle området inte längre kunna nyttjas av grundskolan för orientering blir alternativet att orientera i stadsmiljö.

Fenix gymnasieskola nyttjar området 4-6 dagar per år för friluftsdagar eller undervisning med löpträning, stationsträning, orientering och friluftsliv.

Fritidshem (F-6) nyttjar området för utflykter både vinter och sommartid. Även skolklasser kan göra utflykter till området vid enstaka tillfällen.

Föreningsliv

Vaggeryds Skid- och orienteringsklubb (VSOK)

VSOK bildades 1942 efter att sektionerna för skidåkning och orientering hade brutit sig ut ur moderklubben Waggeryds IK (WIK). I dagsläget finns det sektioner inom orientering, skidor och mountainbikecykling. Det finns en vilande sektion för hinderlöpning. Inom VSOK:s breddverksamhet anordnas olika arrangemang för att locka människor till skog och mark såsom tipspromenad och cykeltrim. I klubben tränar och tävlar både barn, ungdomar och vuxna. Mountainbike sektionen är nybildad sedan några år tillbaka och VSOK har önskemål om att få anlägga nya mountainbikeslingor inom området samt att upprätta teknikbanor för cykling.

Anläggningar

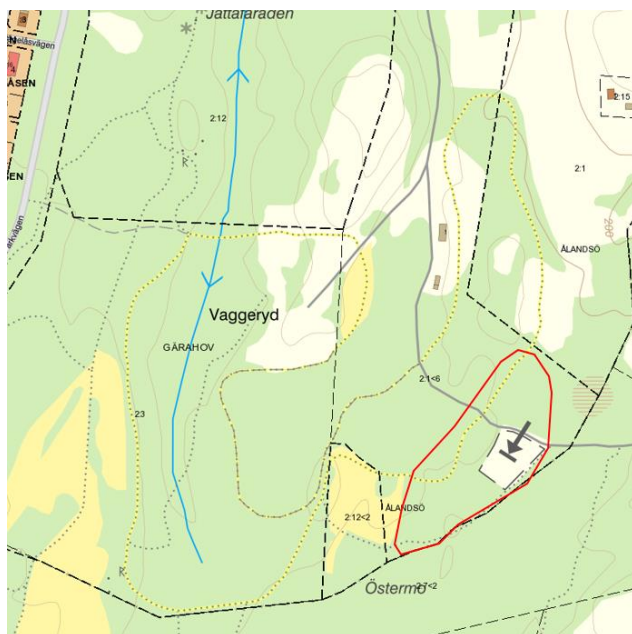
I dagsläget finns det ett elljusspår med två slingor (1,3 km och 2,7 km). Utöver det finns det ett spår på 4,5 km och ett spår på 6,5 km. Det finns en mindre teknikkana för mountainbikecykling bredvid grusparkeringen. I området finns även två hinder till hinderlöpning uppsatta som VSOK ansvarar för.

Byggnader

I området finns en klubbstuga samt tillhörande förrådsbyggnader. Klubbstugan är utrustad med kök, styrelserum, mindre serveringslokal, samlingslokal och WC på entréplanet. I källarplanet finns två omklädningsrum med WC och bastu samt ett rum för arkiv och förvaring av kartor, färg, penslar med mera. Det finns även en separat WC för allmänheten. Friluftsgården hyrs ut till allmänheten vid ca 15-20 tillfällen per år. Till Friluftsgården finns även två förrådsbyggnader där det förvaras skoter, gräsklippare, redskap, verktyg och material till ungdomsträningar och tävlingar. I förrådet finns även pinnar, käppar och skyltar till tävlingar. En mindre stuga finns vid starten av elljusspåret som kallas för målboden. Stugan används vid tävlingar för start och mål då tidtagning sker där. Tre informationstavlor finns i området, en vid parkeringen, en vid Friluftsgården och en vid starten av elljusspåret.

Bågskytteklubben

Bågskyttarna Vaggeryd bildades 1980 och har ca 50 medlemmar varav 25 är aktiva. Utomhusträning sker mellan april-september på en mindre åkermark i området vid Friluftsgården, se figur 9. I samma område finns också en mindre klubbstuga, två containrar samt ett gammalt förråd. Träning sker 2-3 gånger i veckan och medlemmar nyttjar området även utanför träningstid. Förutom träning på åkern nyttjas skogen runtomkring för skogsträning. Tävling anordnas i området ca 2 gånger per år, då ett större område nyttjas. Bågskyttarna Vaggeryd har erfarenheter av att delta på tävlingar runt om i landet som anordnas i naturreservat.

Figur 9 visar en karta över området vid Friluftsgården. Det gula streckade området är elljusspåret. Området inom den röda linjen är området som nyttjas av Bågskytteklubben.

Nuvarande skötsel av området

I området runt Friluftsgården sköter VSOK gräsklippning av tomten vid huset, klippning av fotbollsplanen samt skötsel av spåren. Kommunen äger stor del av marken kring Friluftsgården. Tekniska kontoret utför slåtter 1 gång per år vid gräsmarkerna. Skogen sköts i enlighet med gällande skogsbruksplan där merparten av områdena sköts som rekreation eller tätortsnära områden. Ett fåtal områden sköts som produktionsskog. I Vaggeryds kommun är det tekniska kontoret som står för skötseln av kommunala naturreservat. Dock kan kommunen ha avtal med föreningar som kan utföra en del av skötseln.

Gällande föreskrifter och avtal

Allmänna lokala ordningsföreskrifter

I Vaggeryds kommuns allmänna lokala ordningsföreskrifter anges följande som gäller för Friluftsgården i Vaggeryd. De lokala ordningsföreskrifterna är beslutade av kommunfullmäktige 2007-12-10 samt ändrade vid ett antal tillfällen, senast 2015-01-26.

1 kapitlet 12§

Hundar ska hållas kopplade inom följande offentliga platser: torg, gator, trottoarer, lekplatser, skolgårdar, förskolor, ordnade parker, friluftsanläggningar samt campingplatser.

1 kapitlet 13 §

På följande platser ska föroreningar efter hundar och katter plockas upp och omhändertas: Torg, gator, trottoarer, gång- och cykelvägar, lekplatser, skolgårdar, förskolor, ordnade parker, friluftsanläggningar samt campingplatser.

1 kapitlet 16 §

Ridning får inte ske i nedanstående motionsspår och skidspår, liksom ej heller löpning och promenad i preparerade och uppmärkta skidspår enligt nedanstående redovisning. Förbudet förutsätter att skyltar finns uppsatta vilka offentliggör förbudet. Följande motions- och skidspår avses i denna bestämmelse:

- Friluftsgården, Vaggeryd - elljusspår 3 km
- Grönelund, Skillingaryd - elljusspår 2,5 km
- Lindevallen, Hok - elljusspår 2,5 km

Avtal

Det finns ett nyttjanderättsavtal mellan VSOK och Vaggeryds kommun. I avtalet framgår att VSOK får anlägga, underhålla och nyttja elljusspår vid Friluftsgården. Avtalsskrivning pågår för att VSOK ska kunna uppföra en teknikbana för mountainbike i området. Det saknas dock avtal för de uppförande av hinder som genomförts av VSOK. Det saknas även avtal för bågskytteklubbens nyttjande av området.

Jakt

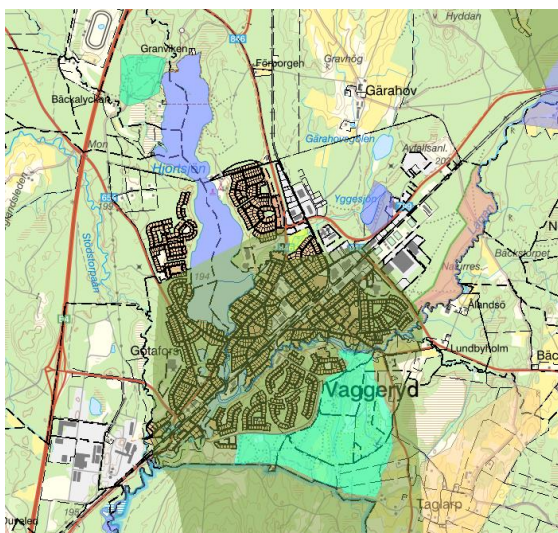
Det förekommer ingen jakt i området.

Andra aspekter att väga in vid ett beslut

Framtida behov av tätortsnära grönområden

Behovet av attraktiva tätortsnära grönområden

Tillgången till attraktiv tätortsnära natur är en viktig del av en hållbar utveckling och en stor del av friluftslivet till vardags utövas i den tätortsnära naturen. Närhet till grönska och natur bidrar till att man rör sig mer och att rörelsen i sig ger fler hälsoeffekter. Forskning visar att ca 300 meter är en gräns för hur långt man är beredd att gå till ett grönområde för att göra det ofta. Avståndet är särskilt viktigt för grupper som barn, äldre eller funktionshindrade som har svårare att ta sig ut eller förflytta sig långa sträckor. Det är därför viktigt att spara och säkra kvalitativa tätortsnära grönområden för rekreation och friluftsliv. I Vaggeryds kommuns grönstrukturplan pekas tre stycken tätortsnära friluftsområden ut för Vaggeryds tätort. Det är Friluftsgården i sydöst och Bäckalyckan i nordväst. Därutöver tillkommer Östermoskogens naturreservat i nordöst som också är ett kvalitativt grönområde. Med dessa tre områden får en stor del av invånare nära till ett kvalitativt grönområde.

Figur 10 visar den friluftskartering som gjorts i grönstrukturplanen. Bäckalyckan och Friluftsgården (turkosa områden) har pekats ut som tätortsnära friluftsområden. Östermoskogens naturreservat är utpekats som ett särskilt kvalitetsområde.

Social hållbarhet

Parker och grönområden spelar också en viktig roll som offentliga rum och demokratiska mötesplatser i den bebyggda miljön där olika grupper i samhället kan mötas oavsett socioekonomisk status, kön, funktionsvariation, ålder, religion eller etnisk bakgrund. De är viktiga delar av det offentliga rummet som är gratis att besöka och vistas i.

Folkhälsa

Fysisk och psykisk ohälsa är ett växande problem och en stor utmaning. Att grönska är viktigt för människors hälsa och välbefinnande har varit känt sedan länge men det är först på senare tid som forskning visat på sambandet mellan tillgång på grönområden och hur vi människor bor (www.boverket.se). Vistelse i gröna miljöer bidrar till att sänka blodtrycket, stärka korttidsminnet och motverka demens, stimulera till fysisk aktivitet och stimulera barns lek och hälsa.

Allemansrätten

Allemansrätten är en unik möjlighet som gör att människan kan röra sig nästan vart som helst i naturen, så länge man inte stör eller förstör. Motiven till att vara ute i naturen har förändrats och förr var upplevelsen den viktigaste men det nu har gått mer till att aktiviteten är den viktiga. Det innebär att naturen blivit en viktig arena för aktiviteter.

Antalet personer i friluftslivet har ökat i takt med att befolkningen ökat och fått mer fritid. Eftersom de flesta bor i städer och tätorter leder detta till ett ökat tryck på tätortsnära natur.

Allemansrätten gäller även i ett skyddat område men i ett naturreservat kan man begränsa allemansrätten. Ett naturreservat ska ha föreskrifter, som är skyddande bestämmelser, som är till för att skydda områdets värden. Föreskrifter som kan gälla i ett naturreservat är till exempel att det kan vara förbjudet att elda, ha med sig hund i området och cykling och ridning kan vara tillåten på markerade leder.

Intressekonflikter

Det kan finnas intressekonflikter i det tätortsnära landskapet där annan markanvändning prioriteras framför friluftslivet. Det kan till exempel gälla att marken planeras för bostadsutveckling i en framtid. Det kan också uppstå intressekonflikter över hur området används kopplat till föreningarnas nyttjande och allmänhetens nyttjande av området.

Risker och konsekvenser

Sociala konsekvenser

En risk som behöver utredas är hur starkt kopplat ett naturreservat med friluftssändamål ska vara till en förening. Bildandet av ett naturreservat kan säkra området för fortsatt utveckling av friluftslivet och stärka föreningens möjlighet att utvecklas. Men om en förening minskar i medlemsantal eller har svårt att få ideella krafter att ställa upp finns en risk att skötsel av området kopplat till frilufts- och föreningslivet minskar eller försvinner helt. Vad händer till exempel om en förening läggs ner? Vid ett bildande av ett naturreservat behöver det säkerställas att områdets syfte och förvaltning kan kvarstå även utan en förening som verkar i området.

Ekologiska konsekvenser

Att bilda ett naturreservat innebär att området skyddas långsiktigt. Med rätt syfte och skötselplan får detta en positiv effekt på biologisk mångfald, grönstruktur och friluftslivet vilket ger positiva ekologiska konsekvenser.

Ekonomiska konsekvenser

Det är svårt att svara på hur mycket det kostar att bilda ett naturreservat då det finns ett antal osäkerhetsfaktorer. Följande poster kan bli kostnadsposter i ett bildande av naturreservat:

- Naturvärdesinventering av området. Riktad skötsel av området har skett sedan den senaste naturvärdesinventeringen 2011-2012. Området naturvärden har därför troligen ökat och en ny inventering behöver genomföras för att säkerställa känsliga områden.
- Intrångsättning till fastighetsägare alternativt inköp av mark
- Arbetstid för tjänstemän alternativt inköp av konsult
- Gränsmarkering och skyltning av området
- Kostnader för upprustning av området

- Ökad driftskostnad för naturreservatets skötsel. Det är viktigt att det tillsätts ekonomiska medel för att uppnå och vidhålla de beslutade ambitionerna i skötselplanen för naturreservatet.
- Minskade intäkter i form av ett förändrat skogsbruk

Tidsplan

En uppskattad tid för att bilda ett naturreservat är 3-5 år. Det är många steg som ska avklaras och den demokratiska processen ska säkerställas.

Figur 11 visar en tidslinje över hur lång tid det tar att bilda ett naturreservat och vilka delmoment bildandet innehåller. Källa: Länsstyrelsen i Jönköpings län

Sammanfattning och slutsats

Utredningens syfte var att utreda förutsättningarna för att bilda ett kommunalt naturreservat för friluftsliv. Utredningen visar att förutsättningarna är goda, då kommunen till stor del är markägare och det finns höga naturvärden och värden för friluftslivet, både för föreningar och allmänhet, som är värda att bevara. Området ligger också tätortsnära vilket är viktigt för att många ska kunna nyttja området. Att bilda ett naturreservat är det enda sättet att på ett formellt sätt långsiktigt skydda området.

Alternativ för att uppnå syftet med att bevara området för natur- och friluftsliv

Ett beslut på att bilda ett naturreservat skulle påverka både nuvarande och kommande generationer då markanvändningen i området fastställs. Ett naturreservat säkerställer invånarnas tillgång till ett tätortsnära grönområde men omöjliggör annan utveckling av området i framtiden. Att bilda ett naturreservat är en arbetskrävande process och en rekommendation från kommunledningskontoret är att kommunens andra friluftsområden hanteras på liknande sätt.

Det finns andra sätt än att bilda ett naturreservat för att bevara området som ett område för natur- och friluftslivet, dock utan att ge området ett formellt skydd. Utifrån vad som står i de beslutade styrdokumenterna och förslag till ny översiktsplan är det tydligt att området ska bevaras som ett område för natur- och friluftsliv inom en överskådlig framtid. Följs gällande styrdokument ska det inte finnas någon risk för att området exploateras eller att markanvändningen förändras från natur- och friluftsliv.

Sett ur ett skötselperspektiv så går det, utan att bilda ett naturreservat, att styra skötseln av området så att det gynnar friluftslivet. Skogsbruksplanen kan revideras så att skogen på ett tydligare sätt ska skötas med fokus på rekreation och tätortsnära skog. Gräsmarkerna sköts redan idag med fokus på att spara och stärka naturvärdena. För att stärka friluftslivet och föreningslivet går det att genom olika avtal för anläggande och skötsel av spår, leder och anläggningar stärka området och behålla områdets attraktivitet för friluftslivet.